

WERELDWIJZER

SERVIË

MENNO WEIJS

ACHTERGRONDEN	9	Keuken	57
Het land	9	Taal	60
Geografie	9	<i>Cyrellus en Methodius</i>	61
Karst	11		
Bodem en landgebruik	12		
Klimaat	12	PRAKTISCHE INFORMATIE	67
Flora en vegetatie	12	Van A tot Z	67
Fauna	13	Accommodatie	67
Geschiedenis	15	Activiteiten	67
Meer geschiedenis dan goed voor ze is	15	Adressen	69
Prehistorie: Vinča	15	Auto	69
Opkomst en ondergang van Kelten, Romeinen en barbaren	16	Alarmnummers	71
Middeleeuwen: Koninklijke tijden	18	Ambassades	71
Osmaanse tijd	20	Bijgeloof	71
<i>Ivo Andrić en de Osmaanse tijd</i>	21	Douane	71
Van varkenshoeders tot koningen: Onafhankelijk Servië	22	Elektriciteit	72
Zuidslavisch eenheidsideaal	24	Eten en drinken	72
<i>De moord op het laatste koningspaar</i>	24	Feestdagen	72
Gavrilo Princip en de Eerste Wereldoorlog	25	Festivals	72
Oorlog en Interbellum: Het eerste Joegoslavië (1918-1941)	27	Fotografie en film	72
Tweede Wereldoorlog: Četniks en Partizanen (1941-1945)	29	Gedragsregels en -tips	72
Joegoslavië en het Titoïsme (1945-1980)	31	Geld	73
Op naar het einde: 1980-1991	34	Gezondheid	74
De periode Milošević: Vier oorlogen (1991-2000)	35	Heen- en terugreis	74
2000-2012: Op zoek naar een nieuw Servië	37	Hoogtepunten	75
Maatschappij	40	Internet	75
Politiek	40	Landkaarten	76
Economie	41	Media	76
Religie	42	Openbaar vervoer	76
Etnische bevolkings-samenstelling	43	Openingstijden	78
Cultuur	45	Politie	78
Beeldende kunst en architectuur	45	Post	78
Literatuur	48	Seizoenen	78
Muziek en dans	50	Telefoon	79
Theater	53	Tijdsverschil	79
Film	54	Verzekeringen	79
Media	55	Vlag en wapen	79
Sport	56	Wegenwacht	79
<i>Kladionica</i>	57	Winkelen	80
		BEZIENSWAARDIGHEDEN	81
		De Vojvodina	81
		Novi Sad	81
		Geschiedenis	84
		Bezienswaardigheden	86
		Uitgaan	92
		EXIT Festival	92
		Bačka (behalve Novi Sad)	97
		Bačka Palanka en Bač	97

Sombor	99	Bezienswaardigheden	152
Subotica	101		
Het Banaat	107	Zuid-Servië	155
Kikinda	108	Niš	155
Zrenjanin	109	Geschiedenis	155
Vršac	110	<i>Constantijn de Grote</i>	158
Bela Crkva en omgeving	112	Bezienswaardigheden	160
Kovačica	113	Omgeving	164
Srem	114	Uitgaan	164
Sremski Karlovci	114	Leskovac en Kuršumlija	167
Fruška Gora	116	Leskovac	167
Sremska Mitrovica	117	Waričin grad	167
Moerasgebieden	119	Kuršumlija	169
		Đavolja varoš	169
West-Servië	121	Vranje en Vlasina	170
Šabac en Obrenovac	121	Ten zuiden van Vranje	172
Šabac	121	Vlasinsko meer	172
Obrenovac	122	Pirot	172
Langs de Drina naar het zuiden	123	Zavojsko meer	173
Loznica	123		
Trsić	123	Oost-Servië	175
<i>Vuk Karadžić</i>	124	Knjaževac	175
Mali Zvornik	124	Sokobanja	180
Valjevo en Divčibare	125	Zaječar	180
Valjevo	125	Felix Romuliana (Gamzigrad)	181
Divčibare	127	Bor en Borsko meer	182
Užice, Zlatibor en Tara	128	Negotin	183
Užice	128	Vratna	183
Zlatibor	129	Đerdap	184
Moka Gora	130	Kladovo	185
Tara Nationaal Park	131	Golubac	186
De Sandžak	132	Homoljske regio	186
Nova Varoš, Zlatar en Uvac	132	Majdanpek	186
Prijepolje	134	Požarevac en Smederevo	187
Novi Pazar	135	Požarevac en Viminacium	187
		Smederevo	188
Centraal-Servië	139		
Kraljevo en Raška	139	Belgrado	191
Kraljevo	139	Geschiedenis	191
<i>Sint Sava</i>	144	Prehistorie en oudheid	191
Ivanjilca	145	Middeleeuwen	194
Kopaonik	146	Osmanen en Habsburgers	194
Šumadija	146	Hoofdstad van Servië	194
Kragujevac	146	Wereldoorlogen	195
Topola Oplenac	148	Hoofd van socialistisch	
Čačak	149	Joegoslavië	196
Takovo	150	Recente geschiedenis	196
Kruševac	150	Centrum	197
Geschiedenis	151	Kalemegdan	197
<i>Slag op het Merelveld</i>	151	Onder de Kalemegdan	198

Buitenwijken	202	Boekhandels	208
Vračar	202	Muziek en films	208
Savski Venac en Ada Ciganlija	203	Tours	208
<i>Nikola Tesla</i>	204	Evenementen	208
Košutnak, Dedinje, Topčider en Banjica	205	Theaters	209
Novi Beograd	205	Bioscopen	209
Omgeving	206	Restaurants	209
Zemun	206	Bars en clubs	210
Avala	206	Over de auteur	212
Vinča	207	Register	213
Winkelen, activiteiten en uitgaan	207		
Winkelcentra en markten	208		

OPGENOMEN KAARTEN

Servië, ligging in Europa	8	Novi Sad	88-89
Servië, overzichtskaart	10	Subotica	102-103
Vorstendom Servië	23	Streekkaart West-Servië	120
De Balkan aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog	26	Streekkaart Centraal-Servië	140-141
Socialistische Federale Republiek Joegoslavië: zes deelstaten en twee autonome gebieden	33	Streekkaart Zuid-Servië	156-157
Etnische bevolkings-samenstelling	44	Niš	162-163
Spoorwegen van Servië	77	Streekkaart Oost-Servië	176-177
Streekkaart Vojvodina	82-83	Overzichtskaart	
		Belgrado	192-193
		Belgrado, centrum	200-201

ACHTERGRONDEN

HET LAND

Geografie

Servië heeft een oppervlakte van ongeveer 77.500 km² en is daarmee bijna twee keer zo groot als Nederland (41.500 km²) en meer dan dubbel zo groot als België (30.500 km²). Het land heeft geen kustlijn, maar wel veel buurlanden. In het noorden grenst Servië aan Hongarije en als we om Servië heen reizen komen we daarna met de klok mee Roemenië, Bulgarije, Macedonië, Kosovo, Montenegro, Bosnië en Herzegovina en Kroatië tegen. De meeste van die landen hoorden in de jaren negentig van de vorige eeuw nog tot dezelfde staat als Servië. Kosovo scheidde zich pas in februari 2008 af en vanuit Servisch perspectief is het nog steeds onderdeel van het land. Omdat dit een Nederlandstalige reisgids is en zowel Nederland als België Kosovo als onafhankelijke staat hebben erkend, heb ik ervoor gekozen dit gebied niet mee te nemen in deze reisgids.

Geografisch gezien ligt Servië op de grens tussen Midden-Europa en Zuidoost-Europa. De Vojvodina beslaat de noordelijkste dertig procent van het land. Het hoort tot de Pannonische laagvlakte, die zich verder over bijna heel Hongarije, de oostelijke helft van Kroatië en stukjes van Slowakije, Roemenië en Oekraïne uitstrekt. Het meest oostelijke puntje van Servië behoort tot de Walachijse vlakte (Beneden Donauvlakte), die verder het zuiden van Roemenië en het noorden van Bulgarije beslaat. Aan de noord-oostgrens beginnen de uitlopers van de Karpaten, die als een soort banaan om de Pannonische laagvlakte liggen

en bijna heel Midden-Europa beslaan. Naar het zuiden gaan de Karpaten over in Stara Planina, een bergrug die van oost naar west dwars door Bulgarije loopt en ook wel het Balkangebergte genoemd wordt. Meer naar het Westen liggen de Dinarische Alpen waar onder andere de bergruggen Tara, Zlatibor en Kopaonik toe behoren. De Dinarische Alpen zijn de zuidoostelijke voortzetting van de echte Alpen en beslaan het noordwesten van Kroatië, een groot deel van Bosnië en Herzegovina, Montenegro en Albanië.

Zowel de Dinarische Alpen in het zuidwesten als Stara Planina en de Karpaten in het oosten bestaan grotendeels uit kalksteen. Dat gesteente is in de geologische tijdvakken Trias, Jura en Krijt (200 tot 65 miljoen jaar geleden) op de toenmalige zeebodem ontstaan als honderden meters dikke pakketten afzettingen van de kalkhoudende skeletten van ontelbare zeedieren en -diertjes. In het Tertiair (van 65 tot 2 miljoen jaar geleden) ontstonden de Alpen en alle andere hoge gebergtekets van de wereld. Centraal in die bergketens kwam oorspronkelijke aardkorst (graniet) omhoog en de daarop liggende lagen kalksteen werden weggeschoven en afgevoerd door gletsjers en rivieren. In de lagere gebieden werden de kalksteenlagen omhoog geperst maar bleven wel aan de oppervlakte liggen.

Veel soorten kalksteen zijn keihard (denk aan marmer) en goed bestand tegen erosie. Maar kalksteen wordt langzaam opgelost door water; rivieren hebben spectaculaire kloven in het gebergte uitgeslepen, omringd door indrukwekkende, steile rots-

SERVIË, OVERZICHTSKAART

partijen. Vanuit menselijk standpunt bezien heeft kalksteen voor- en nadelen. De kalk is een belangrijke voedingsstof voor planten, maar je moet er niet te veel van hebben. De flora van kalksteenbodem en -rotsen is bijzonder veelvormig en interessant. Al deze planten hebben aanpassingen om met de overmaat aan kalk om te gaan. Naast orchideeën voelen veel kruidige en aromatisch planten zich erg goed thuis op kalk. Verder vormt kalksteen via vertering een vruchtbaar soort (meestal rode) aarde, die

geschikt voor landbouw is. Nadeel van kalkrotsen is hun sterke doorlaatbaarheid voor water. Hierdoor wordt een groot deel van het regenwater ondergronds afgevoerd, zonder aan de teelt van gewassen ten goede te komen. Het water dat wel in de vorm van rivieren oppervlakkig afstroomt vormt kloven, en er ontstaan dus weinig zacht glooiende, van water voorziene landbouwgronden. Daar, waar vrijwel al het regenwater door de kalksteen heen de grond in sijpelt ontstaat een karstlandschap.

Karst

Het verschijnsel 'Karst' is voor het eerst beschreven voor de regio Kras (toenmalige Duitse naam: Karst) in Slovenië. Karstlandschappen vormen vijftien procent van het aardoppervlak en komen daar voor, waar gedurende tientallen miljoenen jaren zeeën hebben gelegen; op de zeebodem zijn in die tijd honderden meters dikke lagen kalksteen als sediment afgezet. Een dergelijke zee was in Zuid-Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten aanwezig. In het Tertiair, dat 65 miljoen jaar geleden begon, werd de zeebodem opgeheven bij de vorming van de Alpen. Op de Balkan kwam veel kalksteen aan de oppervlakte te liggen. Een bijzondere eigenschap van kalksteen is dat het zout waaruit het voornamelijk bestaat, calciumcarbonaat (CaCO_3), in zuur oplost. Regenwater is licht zuur door de aanwezigheid van koolzuurgas (CO_2) en kan in de loop van de tijd het gesteente uithollen. Zo ontstaan barsten, die door het water worden uitgediept, zodat een systeem van scheuren ontstaat. Hierdoor kunnen heel grillige oppervlakken ontstaan, met regelmatige patronen van spleten of gaten. Naarmate de karstvorming verder gaat legt steeds meer regenwater een deel van zijn weg onder de oppervlakte af. Bestaande rivieren kunnen zo onder de grond verdwijnen en elders als bron weer verschijnen. Ondergronds kan het stromend water scheuren vergroten tot enorme holten, grotten. Een voorbeeld zijn de grotten van Zlot bij Bor. Over de bodem stromen riviertjes, het regenwater dat door het dak heen lekt vormt pegels van kalksteen: aan het dak hangende stalactieten en op de bodem staande stalagmieten. Sommige karstlandschappen hebben een vlakke bodem, maar onder de grond bevinden zich enorme aantallen grotten en rivieren. In sommige gebieden werd het grottdak vaak zo ver uitgehold door het water, dat de grotten uiteindelijk instortten. Hierdoor onstonden een voor dit type karst kenmerkende inzinkingen van het oppervlak van tientallen tot honderden meters doorsnede. Zo'n inzinking wordt een *doline* (dal of kloof) genoemd. Een reeks achter elkaar liggende *dolines* kan door de werking van het oppervlaktewater versmelten tot een langwerpige vlakte, een *polje* (veld).

Poljes hebben een vlakke bodem, en steile vijftig tot honderd meter hoge wanden. Ze zijn langwerpige en hebben vaak een oppervlak van een paar honderd vierkante kilometer. Door de lage ligging is er vaak water beschikbaar, hoewel er meestal geen permanente rivier over het oppervlak stroomt. De niet opgeloste delen van de kalksteen zijn er bijeen gespoeld, zodat een redelijk dikke bodemlaag van rode aarde is ontstaan. Hierop is vaak landbouw mogelijk.

Het overgrote deel van Servië ligt in het stroomgebied van de Donau. De belangrijkste zijrivieren zijn de Sava, de Morava en de Tisa. De Drina, die langs de Servisch-Bosnische grens stroomt komt uit in de Sava. Uiteindelijk mondt de Donau ten oosten van Boekarest uit in de Zwarte Zee. Alleen het uiterste zuiden van het land behoort tot een ander stroomgebied. De Pčinja en Lepenac komen uit in de Vardar in Macedonië en de Dragovištica mondt uit in de Struma in Bulgarije. Beide rivieren stromen naar de Egeïsche Zee. Sinds de afscheiding van Montenegro en Kosovo stromen geen rivieren in Servië meer richting de Adriatische Zee.

Bodem en landgebruik

Van de ongeveer 7,5 miljoen inwoners woont ongeveer een vijfde in de stad Belgrado. De rest van de bevolking is relatief regelmatig over het land verdeeld, hoewel de Vojvodina wat dichter bevolkt is. In de Vojvodina komt vrij intensieve landbouw voor en worden gewassen als zonnebloemen, koolzaad en graan veel verbouwd. Ten zuiden van Belgrado wisselen dichte wouden zich af met extensieve vormen van landbouw. In de heuvels zijn vooral boomgaarden en kleinschalige veehouderij populair. In de vlakke gebieden worden olijven, druiven en soms citrusvruchten verbouwd.

Klimaat

In het grootste deel van Servië komt het weer uit Centraal Europa. Er heerst een landklimaat, met hete zomers en

koude winters; de regen valt voornamelijk in de zomer. Bij warm weer kan het door de hoge luchtvochtigheid drukkend aanvoelen, vooral in de vlakke Vojvodina.

In de hogere delen van Servië krijgt het weer alpiene trekjes, met iets koelere, korte zomers, met aangename maximumtemperaturen, en gezien de zuidelijke ligging opvallend koude winters met veel sneeuw. Ook hier valt heel veel regen, over het jaar gespreid, met een piek in de zomer. Tegen de Montenegrijnse grens zijn de mediterrane invloeden merkbaar. De zomers zijn warmer en droger, en de winters milder en regenrijker.

De beste tijd om Servië te bezoeken is van mei tot en met oktober; de rest van het jaar geeft een behoorlijk hoge kans op kou, regen en wind. Maar in de winter vinden skiërs betrouwbare sneeuw in Kopaonik, Stara Planina en Zlatibor. Bijgaande tabel geeft de gemiddelde maximumtemperaturen en neerslaghoeveelheden van Belgrado, Novi Sad en Niš in vergelijking met De Bilt en Ukkel.

In de herfst en de winter waait vaak de 'košava' een oost-zuidoostelijke wind die zorgt voor helder en droog weer.

Flora en vegetatie

De flora van Servië is, net als op de rest van de Balkan, bijzonder rijk. Van de ongeveer tienduizend soorten Europese hogere planten (planten met bloemen en zaden) komen er ruim tweeduizend in Servië voor. De rijkdom van de flora op de Balkan wordt toegeschreven aan verschillende fac-

Gemiddelde maximumtemperatuur

	j	f	m	a	m	j	j	a	s	o	n	d
Belgrado	0	1,5	7	13	18	21	23	22,5	19	13	8	2,5
Novi Sad	3	6	12	17	23	26	28	28	24	18	10	5
Niš	4	7	13	18	23	26	28	29	25	19	11	6
De Bilt (NL)	5	6	10	13	18	20	22	22	19	14	9	6
Ukkel (B)	6	6	10	13	18	20	22	23	19	14	9	7

Gemiddelde minimumtemperatuur

	j	f	m	a	m	j	j	a	s	o	n	d
Belgrado	-3	-2	2	7	12	15	17	17	13	8	4	0
Novi Sad	-3	-2	2	6	11	14	16	15	12	7	3	-1
Niš	-3	-1	2	6	10	13	15	15	11	7	2	-1
De Bilt (NL)	0	0	2	4	8	10	13	12	10	7	3	1
Ukkel (B)	1	1	3	5	9	12	14	13	11	8	4	2

Gemiddelde neerslag in mm per maand

	j	f	m	a	m	j	j	a	s	o	n	d
Belgrado	47	46	46	54	74	96	61	55	50	55	61	55
Novi Sad	30	23	30	42	51	66	50	43	46	43	47	39
Niš	30	30	36	59	54	46	40	44	50	42	45	53
De Bilt (NL)	67	48	65	45	62	72	70	58	72	77	81	77
Ukkel (B)	71	53	73	54	70	78	69	64	63	68	79	80

toren: (1) de aanwezigheid van 'oude' soorten uit het Tertiair, soorten die in Noord- en West-Europa de ijstijden niet hebben overleefd, (2) de sterke aardkorstbewegingen in het Tertiair, waardoor veel eilanden en geïsoleerde bergketens zijn ontstaan, waar nieuwe, lokale soorten (endemen) konden evolueren. (3) de Balkan ligt op een kruispunt van de alpine, mediterrane en Midden-Europese flora's, met de flora's van Klein-Azië en de Zwarte Zee in de buurt. Grote klimaatveranderingen in de laatste miljoenen jaren leidden ertoe dat plantensoorten afwisselend voor de kou vluchtten en in warme perioden weer naar het noorden verhuisden. Zo zijn veel soorten het kruispunt Balkan gepasseerd, en sommigen zijn er blijven hangen.

Vergeleken met de dichtbevolkte kusten en de eilanden van de Middellandse Zee en een groot deel van Griekenland en Italië heeft de mens maar zeer beperkte druk op de natuur

uitoefend. Daardoor is het gunstig gesteld met de biodiversiteit in Servië. Dit is goed te zien aan de voorkomende vegetaties, de typen van natuurlijke plantengroeiing, die, meer dan de soortenaantallen, het gevoel van een prachtige natuur teweegbrengen. De vegetaties van Servië worden ingedeeld in Centraal Europese montane en Centraal Europese alpiene vegetaties.

Fauna

Buiten de steden is Servië relatief dunbevolkt; er zijn nog veel natuurlijke, weinig toegankelijke en betreden habitats. Voor de zoogdieren is dat gunstig, en Servië kan dan ook bogen op redelijke populaties van elders bedreigde soorten, zoals bruine beer en wolf. Er komen 101 zoogdiersoorten voor, de meer spectaculaire zijn steenbok, ree, edelhert, wild zwijn, wolf, vos, jakhals, bruine beer, otter, das, boom- en steenmarter, lynx en wilde kat. Van

Prachtige landschappen

zoogdieren krijgt de gemiddelde toerist weinig te zien, de meeste soorten hebben een nachtelijke leefwijze, en ze zijn ook nog eens heel schuw. Hoe het met de beren en wolven gesteld is na de verwoesting van bos en gebrek aan bescherming tijdens de oorlog is onduidelijk. Onderzoek en beschermingsmaatregelen zijn urgent. Speciale excursies onder begeleiding van een deskundige zijn meestal nodig om deze in de bergen voorkomende dieren te zien.

In Servië zijn 342 vogelsoorten waargenomen, waarvan er 250 ook broeden. Daarnaast is er een groot aantal overwinteraars uit noordelijker gelegen streken. In de moerasgebieden van de Pannonische laagvlakte, zoals Obedska bara en Čarska bara. Deze gebieden bestaan vaak uit een aantal oorspronkelijk voor de visteelt gegraven vijvers, irrigatiebekkens, ooibos, weidegronden en moerassen. Hier broedt de zeldzame witoogend. Verder is het een eldorado voor reigerachtigen, met broedende woudaap, kwak, ralreiger, kleine zilverreiger, purperreiger, zwarte ibis, lepelaar en ooievaar. Zearenden,

witwangsterns en visdiefjes doen zich tegoed aan de rijke visfauna.

Niet ver van de moerasgebieden ligt een heel andere biotoop: het steppegebied Deliblatska Peščara. Daar komen komen bijzondere vogels als de sakervalk, de keizerarend en de kwartelkoning voor. Opmerkelijk is verder het gebied rondom de kloof van de Uvac, tussen Nova Varoš en Ivanjica, waar een grote kolonie vale gieren broedt.

GESCHIEDENIS

Meer geschiedenis dan goed voor ze is

Geschiedenis is in Servië een heet hangijzer. Niet voor niets verzuchtte de Britse premier Winston Churchill in zijn bekroonde memoires over de Tweede Wereldoorlog: “De mensen op de Balkan weten meer van de geschiedenis dan goed voor ze is.”

Wie in Servië een gesprek aanknoopt over de geschiedenis, zal mogelijk snel verstrikt raken in een wirwar van mysterieuze middeleeuwse koningen, bloedige veldslagen in het oude Europa, ronkende historische mythes over de herkomst van Slavische volkeren en eventueel zelfs samenzweringstheorieën. Het is daarbij niet eenvoudig om het kaf van het koren te scheiden: veel geschiedenis van Servië is sterk gekleurd door de gebeurtenissen tijdens recente oorlogen op de Balkan. Tevens heeft het Milošević-regime de geschiedenis versmolten met nationalistische propaganda, waardoor het verleden besmet is voor Milošević’ voormalige tegenstanders en onherstelbaar vervormd voor zijn voormalige aanhangers.

Daarnaast heeft Servië, in tegenstelling tot “oude staten” als Nederland of Frankrijk, geen coherente geschiedenis waarin de staat als zodanig altijd bestaan heeft. In de Middeleeuwen was er een groot Servisch rijk, in de vroegmoderne tijd was Servië slechts een provincie van het Osmaanse (Turkse) Rijk en in de negentiende eeuw bestond er wel een landje dat Servië heette, maar de toenmalige grenzen van die staat lagen elders dan waar ze nu liggen. In de twintigste eeuw probeerden Kroaten, Serviërs en andere Balkanvolkeren aanvankelijk bij elkaar te blijven in een multinationaal Joegoslavië, om het vervolgens weer uiteen te laten vallen tijdens een burgeroorlog. Dat is, in het kort,

de geschiedenis van het land dat nu Servië heet.

Zodoende is de Servische geschiedenis een verhaal over meerdere volkeren in politieke, economische en culturele allianties. Sommige Serviërs spreken wel eens over hun land als de “navel van de wereld”. De metafoer kan uiteraard slaan op de welbekende Balkanliefhebberij om de eigen cultuur te presenteren als “de wieg van de beschaving”, maar ook op de centrale ligging van het land. Wie de kaart van de wereld openlegt, ziet dat het Zuid-oostelijk Europese schiereiland, ofwel de Balkan, verschillende grotere culturen verbindt. In het westen staat de Balkan in contact met de Mediterrane cultuur, in het Zuiden met de Islamitische. Boven in het Noorden van de Balkan is de cultuur beïnvloed door de Centraal-Europese Habsburgers die er eeuwen heersten. En dan blijft altijd de sterke band met de Panslavische orthodoxe cultuur van Rusland, waarmee vooral Servië zich graag associeert.

Om een lang verhaal kort te maken: de Servische geschiedenis laat zich niet eenvoudig beschrijven. Wie het toch aandurfte, zal echter veel meer leren over de grote verscheidenheid, de vele gezichten en de culturele rijkdom van de Balkanregio.

Prehistorie: Vinča

In de bodem van het huidige grondgebied van Servië werd in 1908 een belangrijke archeologische ontdekking gedaan. Aan de oevers van de Donau bij het dorpje Vinča stuitte de Servische archeoloog Miloje Vasić op de resten van een menselijke nederzetting die later werd gedateerd in het vierde millennium voor Christus. In de twee decennia na 1908 haalden Vasić en zijn medewerkers een grote hoeveelheid kunst- en gebruiksvoorwerpen naar boven, die meer over de prehistorische bevolking van de Balkan konden vertellen.

Andere archeologische ontdekkingen in Oost-Europa zijn in verband gebracht met Vasić' opgravingen, waardoor we nu in het algemeen spreken over het Vinčavolk dat leefde in het gebied van het huidige voormalige Joegoslavië, Roemenië, Hongarije en Bulgarije. Iets preciezer gezegd leefden de Vinča tussen de gebergten van Bosnië, de Karpaten en het Balkangebied van Bulgarije in.

De opgegraven nederzetting laat goed zien hoe de Vinča-bevolking woonde in houten en lemen huizen die door straten werden verbonden. De Vinča leefden van jacht, visserij en eenvoudige landbouw. Veel opgegraven kunstvoorwerpen, cultus-beeldjes en sierlijke bordes tonen aan dat de bevolking een zeker belang aan spiritualiteit en cultuur hechtte. De kleine sculptuurtjes van godheden zijn wereldberoemd geworden en geliefd vanwege de wonderlijke en kunstige eenvoud.

De hoogtijdagen van deze neolithische cultuur lagen in het vierde en derde millennium voor Christus. Daarna

Een kleifiguur uit de Vinča cultuur

raakte zij in verval. Deze unieke archeologische vondsten van een prehistorisch Servië zijn nog steeds te bezichtigen in Vinča. De mooiste kunstige Vinča-beeldjes die Vasić opgegraven heeft staan in musea over de hele wereld tentoongesteld.

Opkomst en ondergang van Kelten, Romeinen en barbaren

Na de Vinča-beschaving bleef het lang woest en ledig op het grondgebied van het huidige Servië, totdat in de derde en vierde eeuw voor Christus een Thracisch-Keltische stam de Donau afzakte en op de plek waar tegenwoordig de hoofdstad Belgrado ligt een eerste nederzetting vestigde.

Wie nu op de toppen van het Belgradose fort Kalemegdan staat, zal beseffen waarom de Keltische stammen besloten hier hun nederzetting te bouwen. Noordwaarts konden ze ver kijken over de eindeloze vlakten van Pannonia (het huidige Vojvodina). Indringers of aanvallers die over land kwamen, zagen zij bij wijze van spreken al minstens een dag van tevoren aankomen. Een blik op het Westen verschaftte hen een totaaloverzicht op de Sava, de rivier die uitmondt in de Donau. Op de heuvel kun je uitstekend in de gaten houden wie er aan komt varen, wie er weggaat, wie er aan komt galopperen over de vlakte en wie er stiekem tussenuit probeert te knijpen.

In 279 voor Christus stichtte de Keltische stam van de Scordisci een fort bij de oevers van de twee belangrijkste rivieren, de Sava en de Donau. Zij gaven dit fort de naam Singidun. In de stammen- en volkerenstrijd die volgde, tussen onder andere de Daciërs (in huidig Roemenië) en de Romeinen, delfden de Kelten in 167 voor Christus het onderspit. Vanaf dat moment waren de Romeinen heer en meester in Singidun, dat prompt werd gelatiniseerd en omgedoopt in Singidunum.

Wat nog rest van de vroege Keltische beschaving is de beeldtaal die werd geïncorporeerd in de Romeinse heraldiek van Singidunum. Wie goed zoekt of zich uitgebreid laat informeren of rondleiden, zal nog elementen van de Keltische beschaving terugvinden in de kleinste details van het Belgradose fort Kalemegdan. De vroegste link met de Keltische beschaving heeft ook veel Serviërs geïnspireerd, zoals anno nu de populaire Servische band Orthodox Celts, die claimen dat de Ieren en Serviërs nog steeds aan elkaar verwant zijn. Uiteraard betreft het hier natuurlijk spelerei van een paar (rock)muzikanten. Niettemin, het tekent de brede culturele waaier waaruit het huidige Servië gegroeid is.

De Romeinen veroverden vanuit Singidunum een groot deel van de Balkan, slag leverend met barbarenstammen. Sommige van de onderworpen volkeren werden geromaniseerd, andere tot slaaf gemaakt (de Thraciërs bijvoorbeeld stonden bekend als kwalitatief goede slaven) en veel dorpen

en beschavingen werden rücksichtslos vernietigd. Tijdens de Romeinse periode, werd Singidunum fysiek uitgebreid en versterkt, onder andere met (wit) steen. Nadat de inwoners een brug over de rivier de Sava hadden gebouwd, werd Singidunum ook als handelstrekplaats interessant. In de tweede en eerste eeuw voor en de eerste eeuw na Christus groeide Singidunum uit tot een middelgrote Romeinse plaats. Keizer Hadrianus gaf de stad de status en rechten van een municipium ergens in de tweede helft van de tweede eeuw.

De belangrijkste gebeurtenis in de vroege Middeleeuwen was de splitsing van het Romeinse rijk in een oostelijke en westelijke helft. In het jaar 395 brak het roemruchte Romeinse Rijk in twee helften uiteen en de nieuwste grens tussen Oost en West liep dwars over de Balkan. Singidunum lag in het meest westelijke puntje van het Oostromeinse rijk. Andere delen van het huidige Servië lagen in het meest oostelijke puntje van het toenmalige

De overblijfselen van de Romeinse stad Felix Romuliana

West-Romeinse rijk, waarmee de dubbele identiteit van dit gebied voor de rest van de geschiedenis werd bepaald. Het Oost-Romeinse rijk evolueerde in het Byzantijnse rijk en keerde daarmee de neus af van Rome en de mediterrane wereld. Voortaan was Constantinopel het centrum van de wereld.

Het spreekt voor zich dat na de splitsing van het Romeinse rijk een periode van chaos aanbrak. Singidunum werd aangevallen, overrompeld en weer opnieuw belegerd door een grote hoeveelheid barbaarse stammen, zoals de Hunnen, Gothen, de Oosterse Avaren en uiteindelijk de Slaven. Nadat de Avaren het fort in de zevende eeuw volledig afbrandden, verloor Singidunum haar rol van betekenis. In de achtste eeuw kwam voor het eerst de naam Beograd (letterlijk vertaald: "witte stad") voor in een brief, verwijzend naar de kleur van de stenen die het fort hadden gedragen. De Slaven, die de grootste delen van de Balkan onder hun hoede namen, hadden de stad omgedoopt en deden hem herrijzen uit de as. Van de grandeur die de Romeinen in de stad hadden gestopt was echter weinig meer over.

Middeleeuwen: Koninklijke tijden

Voor Nederlanders ligt de Gouden Eeuw in de vroegmoderne tijd, ofwel de zeventiende eeuw: VOC-successen, een wereldrijk, de opkomst van Amsterdam als handelsstad. Een Belg, of beter gezegd, een Vlaming zal zich vooral op de borst kloppen vanwege de vijftiende of zestiende eeuw, toen steden als Gent en Brugge de Europese economie domineerden. Voor Duitsers ligt de mooiste tijd vanzelfsprekend in de negentiende eeuw: Goethe, het nationale ontwaken, de vorming van Duitsland. Een Serviër blikte het liefste terug op de Middeleeuwen, de veertiende eeuw, toen Groot-Servië zich over een groot deel van de Balkan uitstrekte.

Het gaat erg ver om in deze reisgids de gehele middeleeuwen van Servië door te nemen van koning naar vazal en van sultan naar beg (lage Turkse adel): talloze poppetjes en veldslagen in een eindeloze stroom van invallende stammen. A. den Doollaard, de bekende vooroorlogse Nederlandse Balkanreiziger, schreef al in het voorwoord van een boek over Joegoslavië in 1954: "Neen, ik wil de lezer niet tergen met de Joegoslavische tegenhangers van onze Dirk de Eerste, Dirk de Tweede, Dirk de Derde; ook al gaat Servië prat op zijn Stefan Uroš I t/m III". Wie meer volledigheid van de Servische geschiedenis wil hebben, verwijs ik naar de leestips aan het einde van dit hoofdstuk.

Waar leefden de eerste Serviërs? Het is niet eenvoudig om aan te wijzen waar de grote stam van de Slaven zich precies vertakte in de kleinere stammen, of volkeren, zoals we die nu kennen. Zeker is dat veel van de Slaven vermengden met de andere barbaren, zoals in Bulgarije, waar de niet-Slavische Proto-Bulgaren in de middeleeuwen langzaam "slaviseerden" en uiteindelijk weinig meer leken op de oorspronkelijke bevolking.

De eerdergenoemde lijn die dwars over de Balkan liep, namelijk die van de grens tussen het Oost- en West-Romeinse rijk, heeft een belangrijke rol gespeeld in de vorming van prille middeleeuwse staten. De Sloveense en Kroatische stammen vestigden zich aan de westkant van die grens, de Serviërs en Bulgaren aan de oostkant. Dit betekende dat in de eerste jaren van het christendom de Slovenen en Kroaten in contact kwamen met de kerk van Rome en de Serviërs en Bulgaren met het zendingswerk van Cyrillus en Methodius, twee Moravische monniken, die aan de wieg stonden van de Slavisch Orthodoxe kerk en zeer belangrijke figuren werden in de Byzantijns-christelijke cultuur. (zie ook kadertekst op pagina 60).